

Data przesłania artykułu: 30 VI 2019 r.

Data przyjęcia artykułu do druku: 29 VIII 2019 r.

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/AKZ.2019.009>

MARCIN SMOCZYŃSKI

(Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)

WKŁAD STEFANA STOSYKA W PROCES USPRAWNIANIA POLSKIEJ ADMINISTRACJI

Słowa kluczowe

Stosyk Stefan, zarządzanie dokumentacją, początki zarządzania dokumentacją w Polsce, usprawnianie administracji

Keywords

Stosyk Stefan, records management, beginnings of records management in Poland, improving administration

Streszczenie

Zagadnienie usprawniania administracji ma w Polsce długą i bogatą historię. Proces ten odbywał się głównie periodycznie i w związku z działalnością specjalnie powołanych do

Marcin Smoczyński, absolwent studiów magisterskich z historii oraz archiwistyki i zarządzania dokumentacją na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Obecnie, od 2016 r., uczestnik studiów doktoranckich w zakresie historii na toruńskim uniwersytecie. Realizuje projekt, którego celem jest zbadanie udziału Komisji Usprawnienia Administracji Publicznej w reformowaniu polskiej biurowości w latach 1949–1956. Jego pozostałe zainteresowania badawcze to historia, teoria i praktyka zarządzania dokumentacją.

E-mail: marcin.smoczynski@wp.pl

ORCID ID: 0000-0002-4111-0201

zaprojektowania reform ciał kolegialnych. Komisje, którym powierzono szeroko pojęte zadanie usprawnienia administracji, tworzone od początku okresu międzywojennego oraz już w pierwszych miesiącach po zakończeniu II wojny światowej. Postacią, która łączy oba okresy w dziejach polskiego zarządzania dokumentacją, jest Stefan Stosyk. Jego aktywny udział w wieloletnim procesie usprawniania administracji można podzielić na trzy główne obszary: pracę w komisjach, działalność edukacyjną oraz publikacyjną. Głównym celem niniejszego artykułu jest przybliżenie tych właśnie aktywności Stosyka, które mogły pozytywnie wpłynąć na efektywność działania polskich biur i urzędów. Artykuł składa się z czterech zasadniczych części. W pierwszej opisano działalność Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej, z ramienia której Stosyk zaangażował się w przygotowanie reformy biurowości z 1931 r., przygotował projekt instrukcji dla referentów, brał udział w opracowaniu przepisów o przechowywaniu akt oraz odbywał podróże zagraniczne. Druga część dotyczy wkładu Stosyka w pracę komisji opracowujących instrukcję kancelaryjną dla ministerstw z 1947 r. Jako jeden z głównych architektów nowych przepisów przyczynił się znacznie do powtórnej próby wdrożenia na szczeblu centralnym kancelarii bezdziennikowej. Dwie kolejne części poświęcono na przedstawienie jego działalności edukacyjnej oraz dorobku publikacyjnego.

Summary

Stefan Stosyk contribution to the process of improving the Polish administration

The problem of making the Polish administration more efficient has got a long and rich history. The process occurred mainly periodically, in connection with specific collegial bodies created to design reforms. Commissions, entrusted with a general task of expediting administration, were created since the beginnings of the mid-war period, as well as in first months after the World War II. Stefan Stosyk is a person, who connects these two periods in the history of Polish records management. His active participation in the long-standing process of expediting administration can be divided into three main spheres: work in commissions, education, and publishing. The main aim of the article is to describe these activities of Stosyk that could have a positive impact on effectiveness of Polish offices. The article consists of four parts. The first one describes activity of the Commission for Improvement of Public Administration. As part of participating in works of this commission, in 1931 Stosyk engaged in preparation of office management reform, drafted an instruction for clerks, took part in creating regulations on records storage, and travelled internationally. The second part describes Stosyk's engagement in works of commission for preparing office works instruction for ministries (1947). As one of main designers of new regulations, Stosyk significantly contributed to another attempt at implementing non-journal office system in central state offices. Two latter parts are devoted to presentation of Stosyk's activity in education and publishing.

Stefan Stosyk jest znanym archiwistom i zarządcom dokumentacji urzęd-
nikiem okresu międzywojennego oraz pierwszych lat po II wojnie świato-

wej¹. Patrzymy na niego głównie przez pryzmat jego dorobku publikacyjnego (szczególnie przez komentarze do bodaj najważniejszych dla międzywojennych kancelarii i składnic akt normatywów z 1931 r.), nieco rzadziej zwracając uwagę na szerszy kontekst, w którym gros z tych publikacji powstało – na wieloletnie, zorganizowane i centralne działania zmierzające do usprawnienia pracy polskich biur. Stosyk był w te poczytania szczególnie zaangażowany, aktywnie uczestnicząc w działaniach dwóch komisji powołanych do zaprojektowania zmian zmierzających do podniesienia efektywności pracy kancelaryjnej w urzędach polskiej administracji publicznej.

Czynny udział Stosyka w wieloletnim procesie usprawniania administracji daje się łatwo podzielić na trzy główne obszary: pracę w komisjach, działalność edukacyjną oraz publikacyjną. Głównym celem artykułu jest przybliżenie tych właśnie aktywności Stosyka, które nazwać możemy dziś jednymi z pierwszych akcentów nowoczesnego zarządzania dokumentacją w Polsce.

Komisja dla Usprawnienia Administracji Publicznej

Działania zmierzające do podniesienia efektywności pracy w administracji były ważnym elementem aparatu naprawczego państwa. Ciężar projektowania zmian spoczął w dużej mierze na powoływanych centralnie komisjach². Już w 1917 r. utworzono Komisję Urzędniczą Państwa Polskiego. W okresie międzywojennym działały kolejno: Międzyministerialna Komisja Kwalifikacyjna, Komisja dla Spraw Oszczędności Państwowych, Komisja dla Reformy Administracji

---

¹ Biogram Stefana Stosyka, zob.: A.G. Dąbrowski, *Stosyk Stefan*, [w:] *Słownik biograficzny archiwistów polskich*, 2017, t. III, s. 229–231; tenże, *Projekt ramowej instrukcji o pracy biurowej dla referentów merytorycznych urzędów administracji rządowej autorstwa Stefana Stosyka ze stycznia 1932 r.*, „Teki Archiwalne. Seria nowa” 2017, t. 12, s. 6–9.

² Choć trzeba pamiętać także o lokalnych inicjatywach i oddolnych próbach reformatorskich, np. eksperymentalnym zrezygnowaniu ze skorowidza w 1925 r. oraz likwidacji dziennika podawczego w 1927 r. w starostwach województwa poleskiego; Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej: AAN), Prezydium Rady Ministrów w Warszawie 1917–1939 (dalej: PRM), sygn. rkt. 12, t. 7, s. 60–74; AAN, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w Warszawie 1918–1939 (dalej: MSW), sygn. 143, „Instrukcja biurowa dla starostw Województwa Poleskiego na rok 1927”; System bezdziennikowy był testowany w 1927 r. w starostwie pińskim, a w kolejnym roku w trzech starostwach woj. warszawskiego: grójeckim, łowickim oraz mławskim; S. Tomaszewicz, *Biurowość w administracji na tle naukowej organizacji pracy*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” (dalej: GAIPP), 1928, nr 11, s. 33.

z 1923 r., Nadzwyczajny Komisarz Oszczędnościowy (który przewodniczył jednocześnie kolegium Państwowej Rady Oszczędnościowej), Komisja dla Reformy Administracji z 1926 r., Komisja dla Reorganizacji Biurowości, Komisja dla Reorganizacji Administracji oraz Komisja dla Usprawnienia Administracji Publicznej³. Przyznać jednak należy, że dopiero ostatnie powołane w międzywojniu gremium, Komisja dla Usprawnienia Administracji Publicznej (KUAP), istotnie i trwale wpłynęło na efektywność pracy urzędów⁴. Jest to jednocześnie jedyna z międzywojennych komisji usprawnienia administracji, w której prace bezpośrednio zaangażował się Stosyk – poprzednie centralne działania ominęły go jako pracownika terenowego⁵.

KUAP została utworzona przez Radę Ministrów 27 listopada 1928 r.⁶. Już pierwszy oficjalny komunikat nakreślał jej ogólne zadania. Członkowie komisji mieli zaprojektować plan usprawnień administracji w zakresie organizacji, działalności, metod pracy oraz kształcenia personelu urzędniczego⁷. Komisja była powiązana z Prezydium Rady Ministrów personalnie oraz organizacyjnie⁸.

---

³ Niektóre z wyżej wymienionych gremiów zostały podjęte w opracowaniach H. Robótka oraz J. Przygodzkiego, zob. H. Robótka, *Kancelaria urzędów administracji państwowej II Rzeczypospolitej: procesy aktotwórcze*, Toruń 1993, s. 26–55; J. Przygodzki, *Komisje dla usprawnienia administracji publicznej w II Rzeczypospolitej: studium historycznoprawne*, Wrocław 2019.

⁴ H. Robótka wskazuje, że okres do 1928 r. był raczej czasem stworzenia przyjaznego gruntu pod późniejsze, dojrzałe i szerokie reformy, choć jest to być może pogląd zbyt surowy. Większość z międzywojennych komisji podejmowała zdecydowane kroki ku uregulowaniu pracy biurowej, np. Komisja dla Spraw Oszczędności Państwowych doprowadziła do opublikowania ramowych przepisów kancelaryjnych dla ministerstw, a Komisja dla Reorganizacji Biurowości opracowała (niezatwierdzone ostatecznie) szczegółowe instrukcje kancelaryjne dla urzędów wszystkich trzech instancji. Z drugiej jednak strony, wspomniane wyżej normatywy dopasowywały się raczej do stanu już funkcjonującego, nie proponując żadnych nowoczesnych rozwiązań; H. Robótka, dz. cyt., s. 36; *Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie biurowości Ministerstw*, „Monitor Polski” (dalej: Mon. Pol.) 1920, nr 251; AAN, PRM, sygn. rkt. 12, t. 8, „Sprawozdanie komisji dla reorganizacji biurowości przy Prezydium Rady Ministrów”.

⁵ Do Warszawy Stosyk przeniósł się w maju 1929 r.; A.G. Dąbrowski, *Stosyk Stefan*, s. 229.

⁶ Pierwotnie planowano nazwać kolegium Komisją Studiów nad Usprawnieniem Administracji Publicznej, co w zasadzie odpowiadałoby tylko pierwszemu etapowi jej prac. Jak się okazało, działalność Komisji znacznie wykroczyła poza przeanalizowanie problemów ówczesnej administracji.

⁷ *Z Prezydium Rady Ministrów*, Mon. Pol. 1928, nr 224, s. 2.

⁸ Funkcję przewodniczących KUAP pełnili kolejni premierzy RP: K. Bartel, W. Sławek, A. Prystor oraz J. Jędrzejewicz. Wiceprzewodniczącym oraz faktycznie kierującym pracami został M. Jaroszyński. Komisję uzupełniali J. Brzozowski, J. Buzek, P. Drzewiecki,

Rozległe poruczenia postawione przed komisją wymagały pracy w sekcjach. Wkrótce po rozpoczęciu działalności zdecydowano o utworzeniu specjalnych podkomisji odpowiedzialnych za sprawy: dekoncentracji zadań urzędów, nowego podziału administracyjnego, merytorycznego przygotowania urzędników (wszystkie trzy rozpoczęły pracę w połowie grudnia 1928 r.), systemu pracy w urzędach oraz procedury rachunkowo-kasowej (te zaczęły pracować najpewniej z początkiem 1929 r.). Kroki ku zreformowaniu biurowości skoncentrowały się więc w sekcji do spraw systemu pracy w urzędach⁹. Miała trzy nadrzędne cele: wypracowanie zasad urzędowania, stworzenie nowego systemu wykonywania czynności kancelaryjnych oraz przystosowanie do niego urządzeń biurowych¹⁰. Stosyk aktywnie zaangażował się w stworzenie trzech najważniejszych dla powodzenia pracy sekcji projektów: przepisów kancelaryjnych, archiwalnych oraz instrukcji dla referentów.

W pierwszej kolejności podjęto działania zmierzające do opracowania instrukcji kancelaryjnej. Powołano w tym celu specjalną podsekcję¹¹. W połowie 1929 r. napływały z niej informacje, że „kończy się okres badań, a następuje okres syntetycznej pracy”¹². Owe badania polegały – tak jak w przypadku pozostałych sekcji – na analizach literatury branżowej i naukowej (cała Komisja

---

A. Lewalski, W. Raczkiewicz oraz W. Roman. Osobno powoływano członków sekcji oraz specjalnych, tworzonych doraźnie podsekcji, a także grono około stu rzeczoznawców; R. Hausner, *Poczytania organizacyjno-oszczędnościowe w Polsce w latach 1918–1934*, Warszawa 1935, s. 196–198.

⁹ Nie udało się określić szczegółowego składu osobowego sekcji ds. systemu pracy, jednak mógł być bardzo zbliżony do składu podsekcji, która zajmowała się opracowaniem przepisów kancelaryjnych; zob. przyp. 11. Przewodniczącym sekcji był M. Jaroszyński, niewątpliwie świadomy problemów polskich kancelarii. Wielokrotnie postulował konieczność podnoszenia kwalifikacji urzędników, ich ustawicznego doszkalania oraz stworzenie ośrodka kształcącego nową kadrę; M. Jaroszyński, *Problemy personalne w reformie administracji*, GAIPP 1929, nr 11, s. 1–6; tenże, *Czynnik obywatelski w organizacji administracji ogólnej*, GAIPP 1929, nr 14, s. 1–8.

¹⁰ J. Brzozowski, *Sprawozdanie z działalności Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej*, GAIPP 1929, nr 7, s. 3.

¹¹ W jej skład oprócz S. Stosyka weszli: E. Czarnecki (naczelnik wydziału w Ministerstwie Reform Rolnych), W. Krasieński (były wicewojewoda lubelski), B. Mikiewicz (naczelnik wydziału w Ministerstwie Spraw Wojskowych), A. Robaczewski (naczelnik wydziału w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych), T. Serafin (radca ministerialny w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego), R. Średnicki (naczelnik kancelarii głównej w Ministerstwie Skarbu) oraz J. Zielniewski; *Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej*, GAIPP 1931, nr 12, s. 20.

¹² Tamże.

zgrupowała ponad 5 tys. woluminów, w tym prace amerykańskie, belgijskie, francuskie i niemieckie), wyjazdach oraz eksperymentach własnych¹³. Spośród bardziej interesujących działań można wymienić doświadczalną dziesięciodniową obserwację obiegu spraw w zgodzie z metodami naukowej organizacji pracy F.W. Taylora, którą przeprowadzono w jednym ze starostw. Sprawdzano i analizowano kolejne miejsca i czas zatrzymywania pism¹⁴.

Na szczególną uwagę zasługują zagraniczne wyjazdy członków sekcji – Stosyka wraz z E. Czarneckim delegowano do Francji, Belgii i Holandii (gdzie szczególnie zainteresowała ich organizacja samorządów i wielkich przedsiębiorstw akcyjnych oraz wzięli udział w obradach IV Międzynarodowego Kongresu Naukowej Organizacji Pracy w Paryżu) oraz Niemiec (zapoznali się tam z systemem Hausmanna w praktyce oraz zakupili literaturę fachową)¹⁵. H. Chorol udał się w podróż do Belgii¹⁶. R. Hausner informuje ponadto o zwiedzaniu urzędów duńskich¹⁷. Doświadczenia zebrał też zapewne w Czechosłowacji przy okazji swojej wizyty A. Robaczewski¹⁸. Z niektórych wyjazdów opublikowano artykuły sprawozdawcze¹⁹. Pozostali członkowie sekcji zwiedzali rodzime urzędy, szczególnie interesując się tymi, w których stosowano bezdziennikowy system kancelaryjny²⁰.

¹³ H. Robótka, dz. cyt., s. 47.

¹⁴ K. Arct, *Badania racjonalnej organizacji pracy w urzędach*, „Przegląd Organizacji” 1928, nr 1, s. 17–20; Należy odnotować, że amerykańska biurowość również znajdowała się w orbicie zainteresowań KUAP, choć może nie na równi z rozwiązaniami europejskimi. Dowodem jest choćby referat autorstwa K. Macha wygłoszony na jednym z posiedzeń; *Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej*, GAIPP, 1930, nr 3, s. 17; W tym miejscu warto wspomnieć, że naukowa organizacja pracy (także biurowej) w oparciu o osiągnięcia amerykańskie zyskiwała na popularności w II RP już od początku okresu międzywojennego. Tłumaczono i drukowano prace F.W. Taylora, autorzy publikowali też własne opracowania, np.: L. Krzymuski, *Obecne poglądy na rolę i organizację biurowości w przedsiębiorstwie*, „Przegląd Organizacji” 1929, nr 3, s. 92–102; Stosykowi oczywiście znane były osiągnięcia amerykańskie w zakresie organizacji pracy, o czym dowodzą np. cytowania z publikacji H. Emersona; zob. S. Stosyk, *Wzorowe starostwo*, GAIPP 1934, nr 23, s. 1–8.

¹⁵ *Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej*, GAIPP 1929, nr 15, s. 15.

¹⁶ *Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej*, GAIPP 1929, nr 13, s. 15; *Z Prezydium Rady Ministrów*, Mon. Pol., 1929, nr 64, s. 3.

¹⁷ R. Hausner, dz. cyt., s. 217.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Np. H. Chorol, *O nowoczesnej organizacji pracy biurowej*, „Przegląd Organizacji” 1929, nr 6, s. 211–215; S. Stosyk, *Współczesny system biurowy w niemieckiej administracji publicznej*, GAIPP 1929, nr 12, s. 1–3.

²⁰ *Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej*, GAIPP 1929, nr 13, s. 15.

Podróż Stosyka i Czarneckiego po Republice Weimarskiej wydaje się być szczególnie owocna. W sprawozdaniu z wyprawy Stosyk wprost postulował przyjęcie zasad systemu niemieckiego za podstawę projektowanych wówczas rozwiązań polskich²¹. Tak się rzeczywiście stało – przekazanie referentom odpowiedzialności za narastającą dokumentację, zniesienie kwitowania wewnętrznego obiegu pism, rejestracja oparta na strukturalno-rzeczowych wykazach akt uporządkowanych według klasyfikacji Deweya, zasada szybkiego, ale nadal poprawnego merytorycznie załatwienia sprawy, oraz sama ramowość przepisów (z wyraźnym zastrzeżeniem, że poszczególne działy administracji mogą je wedle własnych potrzeb uzupełniać), to analogie łączące zreformowane kancelarie niemieckie i polskie²².

Prace nad nowymi przepisami kancelaryjnymi postępowały intensywnie. Do połowy 1930 r. ukończono wstępny projekt, a jego omówienie (jako zapowiedź reformy i zapoczątkowanie szerokich konsultacji) opublikowano na łamach „Gazety Administracji i Policji Państwowej”²³. Na posiedzeniach sekcji w dalszym ciągu dyskutowano nad rozwiązaniami szczegółowymi, m.in. nad sposobami prowadzenia ewidencji spraw nietypowych²⁴. Dyskusja trwała dosyć długo, bo aż do początku 1931 r. Brano w niej pod uwagę różne głosy – opinie pracowników ministerstw, urzędów centralnych i terenowych oraz poszczególnych specjalistów, których zapraszano do współpracy²⁵. Jednym ze sposobów na zebranie informacji zwrotnej o projekcie była specjalnie przygotowana ankieta pisemna, na której omówienie poświęcono kilka posiedzeń sekcji²⁶. Etap konsultacji zakończono ostatecznie 21 stycznia, kiedy poinformowano opinię publiczną o przystąpieniu do opracowania finalnej wersji projektu²⁷. Prace ukończono przed 15 kwietnia²⁸. Dnia 18 maja wiceprzewodniczący KUAP przedłożył premierowi gotowy projekt²⁹.

---

²¹ S. Stosyk, *Współczesny system biurowy w niemieckiej administracji publicznej*, GAIiPP, 1929, nr 12, s. 9.

²² Por. H. Haussmann, *Reforma biurowości jako część reformy administracji*, Warszawa 1926, s. 1–47.

²³ *Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej*, GAIiPP 1930, nr 13, s. 20–26.

²⁴ *Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej*, GAIiPP 1930, nr 16, s. 15.

²⁵ *Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej*, GAIiPP 1931, nr 1, s. 18; Projekty przesyłano rzeczoznawcom pod koniec 1930 r. W aktach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych zachowało się pismo do R. Hausnera w tej sprawie z datą 10 października; AAN, MSW, sygn. 143, s. 214–215.

²⁶ *Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej*, GAIiPP 1931, nr 2, s. 24.

²⁷ *Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej*, GAIiPP 1931, nr 3, s. 16.

²⁸ *Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej*, GAIiPP 1931, nr 9, s. 18.

²⁹ *Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej*, GAIiPP 1931, nr 12, s. 19.

Podstawą największej w dwudziestolecium międzywojennym reformy biurowości było szesnaste paragrafów *Przepisów kancelaryjnych dla administracji rządowej*³⁰. Niemożliwe jest jednoznacznie określenie wkładu Stosyka w nowo zaprojektowany normatyw, jednak udział ten był niewątpliwie istotny³¹.

Zaangażowanie Stosyka w międzywojenną reformę biurowości trwało także po ogłoszeniu przepisów ramowych – podjął się bowiem opracowania projektów instrukcji biurowych dla urzędów wojewódzkich i starostw powiatowych. Normatywy opublikowano w październiku 1931 r.³². Na podstawie ramowych wytycznych Stosyk stworzył projekt wspólnej instrukcji kancelaryjnej. Poddano go intensywnej dyskusji, która zaowocowała szeregiem sugestii zmian. Wzbudziły one jednak sprzeciw autora projektu, który nie zgadzał się na ustanowienie (nawet na prawach wyjątku) rejestratora wydziałowego, co – w jego przekonaniu – byłoby podważeniem istoty całej reformy. Zgłaszał także zastrzeżenia odnośnie do szczegółowości niektórych zapisów, np. usytuowania kancelarii urzędu wojewódzkiego, istnienia biura informacyjno-podawczego, prowadzenia kontroli wpływów. Można więc stwierdzić, że ostatecznie opublikowany tekst instrukcji dla urzędów I i II instancji był wersją nie do końca zgodną z pierwotnymi intencjami autora³³.

Trwale w bibliografii polskiego zarządzania dokumentacją zapisał się komentarz do uchwały z 24 sierpnia 1931 r., w którym Stosyk uzasadniał ramowy charakter przepisów oraz wyjaśnił ich zasadność punkt po punkcie³⁴. Ustalił też cztery tezy podstawowe, główne założenia zreformowanej kancelarii: dostosowanie trybu załatwiania spraw urzędowych do życia społecznego i interesu obywateli, ustalenie odpowiedzialności za poszczególne czynności urzędowe oraz ich skoncentrowanie we właściwych punktach, zorganizowanie biurowości

---

³⁰ *Przepisy kancelaryjne dla administracji rządowej*, Mon. Pol. 1931, nr 196, poz. 213.

³¹ Wskazują na to chociażby cytowane poniżej publikacje Stosyka, które powstały w związku z działalnością z ramienia KUAP.

³² *Przepisy kancelaryjne dla urzędów wojewódzkich*, „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych” 1931, nr 17, poz. 289; *Przepisy kancelaryjne dla starostw*, „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych” 1931, nr 21, poz. 338.

³³ H. Robótka, dz. cyt., s. 45.

³⁴ W odniesieniu do ogólnego charakteru przepisów kancelaryjnych Stosyk pisze wprost: „Skoro przepisy kancelaryjne miały znaleźć zastosowanie we wszystkich urzędach administracji publicznej, bez względu na dział służby i instancję, to musiały być ujęte w sposób ramowy”; S. Stosyk, *Przepisy kancelaryjne dla urzędów administracji publicznej w teorii i praktyce*, Warszawa 1934, s. 9.

w myśl zasady wzajemnego zaufania i współpracy oraz wprowadzenia kontroli faktycznej³⁵.

Przepisy kancelaryjne nie zamykały oczywiście działań sekcji ds. systemu pracy przy KUAP. Symultanicznie z opracowaniem reformy biurowości podjęto działania zmierzające do uregulowania kwestii składnic akt³⁶. Ostatecznie przepisy doczekały się zatwierdzenia przez Radę Ministrów 21 grudnia 1931 r. Stosyk opiniował projekt *Przepisów o przechowywaniu akt w urzędach administracji rządowej*, proponując z innym pracownikiem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, A. Robaczewskim wprowadzenie do wykazów akt określenia kategorii archiwalnej, dzięki czemu urzędnicy registratur otrzymaliby wsparcie przy wydzielaniu materiałów archiwalnych³⁷. Ostatecznie – jak w swoich badaniach wykazała H. Robótka – propozycja nie znalazła wówczas praktycznego zastosowania³⁸. Wykorzystanie bez wątpienia znalazł opracowany przez Stosyka i opublikowany w 1936 r. komentarz do przepisów³⁹. Cel publikacji był jasno przez autora określony: wobec niewłaściwej i niekiedy zbyt skomplikowanej interpretacji treści instrukcji archiwalnej, chciał przyczynić się do rozwiania pojawiających się wątpliwości i zniwelowania ewentualnych trudnośc⁴⁰. Opracowanie zostało podzielone na trzy części: wstęp, tekst przepisów oraz uwagi praktyczne. Trzeci rozdział pracy stanowi jej zasadniczą część, wszystkie paragrafy przepisów zostały opatrzone komentarzem, znalazło się również miejsce na przykładowe formularze, m.in. spis akt oraz kartę wypożyczeń. Komentarz niewątpliwie stanowił potrzebną pomoc w codziennym prowadzeniu międzywojennych składnic akt – zwłaszcza jeżeli weźmiemy pod uwagę, że praca w tych komórkach organizacyjnych nie była zbyt wysoko ceniona, a przygotowanie merytoryczne personelu pozostawiało wiele do życzenia⁴¹.

³⁵ Tamże, s. 18–26.

³⁶ Opracowanie tego normatywu nie było tak szeroko relacjonowane w prasie fachowej, jak przepisy kancelaryjne. Przepisy archiwalne w sprawozdaniach napływających z KUAP wspomniane są tylko raz. Lapidarna wzmianka z 15 kwietnia 1931 r. donosi, że projekt miał być już na ukończeniu. Kolejna informacja pochodzi od R. Hausnera, który wśród trwałych osiągnięć sekcji wymienia stworzenie projektu instrukcji archiwalnej; *Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej*, GAIPP 1931, nr 9, s. 18; R. Hausner, dz. cyt., s. 215.

³⁷ H. Robótka, dz. cyt., s. 49.

³⁸ Tamże.

³⁹ S. Stosyk, *Przepisy o przechowywaniu akt w urzędach administracji publicznej (komentarz)*, Warszawa 1936.

⁴⁰ Tamże, s. 42.

⁴¹ H. Robótka, dz. cyt., s. 49.

Trzecim wielkim przedsięwzięciem z ramienia KUAP, w który bezpośrednio zaangażował się Stosyk, było samodzielne zredagowanie projektu pt. *Przepisy o systemie pracy biurowej w urzędach administracji rządowej*⁴². Efekt prac – prawdopodobnie celem przeprowadzenia szerokiej dyskusji – został opublikowany na łamach „Gazety Administracji i Policji Państwowej”⁴³. Tekst był próbą jednolitego i ramowego nakreślenia zasad odnoszących się do organizacji i metod pracy biurowej, z wyłączeniem tych jej przejawów, które zostały opracowywane albo były przygotowywane w projektach przepisów odrębnych. Został podzielony na dwa zasadnicze rozdziały i 37 paragrafów⁴⁴. Pierwsza część (traktująca o postanowieniach ogólnych) określała m.in. zakres proponowanych przepisów, objaśniała rolę statutu organizacyjnego i regulaminu urzędu oraz zasady odpowiedzialności za podejmowane decyzje, czas pracy, przyjmowanie interesantów czy kwestie związane z pomieszczeniami i urządzeniami biurowymi. Drugi rozdział poświęcił Stosyk na opis prac referendarskich. Wśród 25 paragrafów znalazły się zapisy dotyczące m.in. wszczynania spraw, kolejności, zasad i form ich załatwiania, kwestie związane ze sprawozdawczością i okólnikami, podpisywaniem pism i ich układem w aktach referentów.

Na początku 1932 r. projekt przesłano do oceny R. Hausnerowi i J. Drążkowi-Darwiczowi (obaj wyżsi urzędnicy szczebla centralnego). Nie spotkał się jednak z przychylną oceną recenzentów⁴⁵. Szereg zmian na łamach „Gazety” zaproponował w swoim komentarzu G. Szymkiewicz⁴⁶. Ostatecznie w komunikacie KUAP z października 1932 r. poinformowano o porzuceniu projektu do czasu ukończenia prac nad regulacjami dotyczącymi wewnętrznej organizacji urzędów⁴⁷. Do projektu Stosyk powrócił niemal trzydzieści lat później. W ramach

---

⁴² Projekt, towarzysząca mu nieliczna korespondencja oraz opinie rzeczoznawców zachowały się w aktach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych; AAN, MSW, sygn. 766.

⁴³ S. Stosyk, *Przepisy o systemie pracy biurowej w urzędach administracji rządowej. (Projekt przedstawiony Komisji dla usprawnienia administracji publicznej)*, GAIPP 1932, nr 8, s. 1–15.

⁴⁴ Omówienie projektu, zob.: A.G. Dąbrowski, *Projekt ramowej instrukcji o pracy biurowej dla referentów*, s. 10–19.

⁴⁵ Ideę samego projektu recenzenci ocenili pozytywnie, jednak rozwiązania zaproponowane przez Stosyka zostały skrytykowane. Zarzucano mu m.in. niedostosowanie planowanych przepisów do realiów dużych, centralnych jednostek organizacyjnych oraz połączenie przepisów szczegółowych z ramowymi, AAN, MSW, sygn. 766, s. 74–88.

⁴⁶ G. Szymkiewicz, *Luźne uwagi w sprawie projektu przepisów o systemie pracy biurowej w urzędach administracji rządowej*, GAIPP 1932, nr 12, s. 8–14.

⁴⁷ *Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej*, GAIPP 1932, nr 21, s. 20.

jego działalności w Towarzystwie Naukowym Organizacji i Kierownictwa wydano skróconą wersję *Przepisów o systemie pracy biurowej w urzędach administracji rządowej* jako szósty zeszyt serii *Porady i instrukcje*⁴⁸.

By obraz działalności sekcji ds. systemu pracy w urzędach był kompletny, wspomnieć należy o jeszcze jednym projekcie. Wśród jej głównych zadań wymieniono w 1928 r. dostosowanie urzędów biurowych do nowo zaprojektowanego systemu kancelaryjnego. Zagadnienie to w sekcji podjęto jedynie pośrednio poprzez zlecenie wykonania projektu architektonicznego dla wzorcowego urzędu powiatowego. Początkowo planowano decyzje w tej materii podejmować dopiero po opracowaniu instrukcji biurowej⁴⁹. Ostatecznie jednak prace postępowały równolegle. Pod koniec 1930 r. istniał projekt wzorcowego gmachu, który pomieściłby wszystkie urzędy szczebla powiatowego (wraz z m. in. towarzystwami rolniczymi i siedzibą poczty, bez uwzględnienia sądów), co – zdaniem decydentów – miało stanowić ułatwienie dla obywateli i być podstawą oszczędności, np. poprzez wspólne wykorzystywanie urządzeń technicznych. Fazę projektowania poprzedziły konferencje z urzędnikami oraz badania własne autora projektu budynku – J. Lisieckiego. Zastosowano nowoczesne i modne wówczas na Zachodzie rozwiązanie: łączenie grupowych i indywidualnych (jednak tylko wtedy, gdy było to służbowo uzasadnione) pokoi pracy⁵⁰. Dnia 10 lutego 1931 r. plenum KUAP zaakceptowało projekt, który niestety się nie zachował, nieznane są też jego dalsze losy⁵¹.

Cztery wyżej wymienione projekty wyczerpywały działania sekcji ds. systemu pracy. Ustalenie faktycznego kresu działalności nie jest jednak jednoznaczne. Wiadomo, że w połowie 1932 r. sekcja nie pracowała nad żadnym zagadnieniem, można domniemywać, że to właśnie wtedy zakończyła swoje prace. Podobnie rzecz się miała z innymi sekcjami – ich działania sukcesywnie wygaszano⁵². Sama KUAP swą działalność zakończyła pod koniec 1933 r., choć nie wydano w tej sprawie żadnego oficjalnego aktu prawnego. Przesłanką jest lapidarny

---

⁴⁸ *Organizacja pracy referentów (instrukcja ramowa)*, oprac. pod kier. S. Stosyka, Warszawa 1960.

⁴⁹ Co rzeczywiście odpowiadałoby początkowym założeniom, by urządzenia biurowe i architekturę wnętrz dopasować do zreformowanej kancelarii; *Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej*, GAIPP 1929, nr 13, s. 16.

⁵⁰ *Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej*, GAIPP 1930, nr 21, s. 16.

⁵¹ *Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej*, GAIPP 1931, nr 6, s. 17.

⁵² Przykładowo już w początkach 1931 r. zakończyła pracę sekcja ds. rachunkowo-ka-sowych i gospodarki materiałowej; *Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej*, GAIPP 1931, nr 9, s. 18.

zapis ze sprawozdania sejmowej Komisji Budżetowej z dnia 31 stycznia 1934 r., który mówi o zawieszeniu działalności Komisji⁵³.

Przybliżone powyżej działania Stosyka prowadzone w ramach pracy na rzecz KUAP pozwalają stwierdzić, że był on jednym z najaktywniejszych członków sekcji ds. systemu pracy w urzędach. Zaangażował się bowiem we wszystkie etapy prac nad przygotowaniem reformy z 1931 r. – uczestniczył w studiach wstępnych (delegacje zagraniczne), wszystkich fazach projektowania przepisów ramowych, ich wdrożeniu oraz przygotowaniu urzędników do praktycznego stosowania (opracowanie komentarzy do normatywów). Zredagował także odrębny projekt adresowany do referentów oraz opiniował przepisy o przechowywaniu akt. Stosyk wziął więc czynny udział w niemal wszystkich przedsięwzięciach sekcji ds. systemu pracy przy KUAP.

Komisja do opracowania przepisów kancelaryjnych z 1947 r.

II wojna światowa przerwała postępujące działania nad usprawnianiem administracji w Polsce. Do idei powrócono już w 1945 r., intensywne prace racjonalizacyjne prowadzono w komórkach Prezydium Rady Ministrów: Biurze Usprawnienia Administracji, a później – w Biurze Organizacji i Spaw Osobowych. W organizacyjnym, a częściowo także personalnym połączeniu z Biurem Usprawnienia Administracji, 18 lipca 1945 r. utworzono Komisję dla zbadania celowości organizacji i stanu etatów osobowych w administracji państwowej⁵⁴. Jej niektóre zadania przejęła powołana 29 września 1948 r. Komisja Organizacji Administracji Publicznej⁵⁵. Rok później organ ten zastąpiono nowym – Centralną Komisją Projektów Usprawnienia Administracji oraz kolegiami zakładowymi, tworzonymi przy jednostkach organizacyjnych i z ich personelu⁵⁶. W 1949 r. do współpracy zaproszono wszystkich zainteresowanych – gremia zbierały, rozpatrywały, nagradzały oraz kierowały do praktycznej realizacji oddolne pro-

⁵³ R. Hausner, dz. cyt., s. 211.

⁵⁴ AAN, Urząd Rady Ministrów w Warszawie [1944–1952] 1953–1998 (dalej: URM), sygn. 12/22, „Wyciąg z protokołu posiedzenia Rady Ministrów Rządu Jedności Narodowej w dniu 18 lipca 1945 r.”.

⁵⁵ Uchwała Rady Ministrów z dnia 29 września 1948 r. w sprawie powołania Komisji Organizacji Administracji Publicznej przy Prezesie Rady Ministrów, Mon. Pol. 1948, nr A-73, poz. 634.

⁵⁶ Okólnik nr 19 Prezesa Rady Ministrów z dnia 11 sierpnia 1949 r. w sprawie komisyj projektów usprawnienia administracji publicznej, Mon. Pol. 1949, nr 57, poz. 755.

jekty racjonalizatorskie⁵⁷. Od 1951 r. zmieniono nazwę organu koordynującego przedsięwzięcie na Centralną Komisję Usprawnienia Administracji Publicznej⁵⁸. Powojennym gremiom przyszło działać w odmiennej do międzywojennych rzeczywistości organizacyjnej. Różne były metody pracy, zakres działań oraz cele. Wydaje się, że po 1945 r. na czoło wysunął się postulat nie tylko efektywnej, ale przede wszystkim oszczędnej administracji⁵⁹.

Stosyk łączył dwa okresy w dziejach polskiego zarządzania dokumentacją: międzywojenną, wieloletnią (i ostatecznie niedokończoną) budowę efektywnej obsługi kancelaryjnej oraz czas powojennej odbudowy i próby powrotu do wcześniejszych wzorców. Po 1945 r. podejmowano próby ku reorganizacji kancelarii w zgodzie z założeniami reformy lat trzydziestych. W wielu urządach cofnięto się niestety do skomplikowanego mechanizmu rejestracji pism i rozbudowanego systemu wewnętrznych pokwitowań. Spowolnienie obiegu korespondencji oraz promowanie nieprzejrzystego i nieefektywnego podziału akt stały się gorzkim faktem⁶⁰.

Niezmiennie zaangażowany w problemy kancelarii Stosyk w pierwszych miesiącach 1947 r. przedłożył w Prezydium Rady Ministrów pracę pt. *Projekt uporządkowania systemu pracy kancelaryjnej w administracji*⁶¹. Autor po uprzednim zbadaniu systemów kancelaryjnych stosowanych na szczeblu centralnym przedstawił konkretne propozycje ku uporządkowaniu biurowości na wszystkich szczeblach. Jednoznacznie opowiedział się za powrotem do przepisów kancelaryjnych z 1931 r. z uprzednią ich rewizją pod kątem adekwatności do nowych, powojennych warunków. Obowiązek stosowania tych regulacji miał być – wedle propozycji Stosyka – ogłoszony zarządzeniem Prezesa Rady Ministrów. Reorganizacja systemu pracy kancelaryjnej miała odbywać się etapowo i dobiec końca wraz z 1948 r. Zgodnie z założeniami autora reforma miała składać się z czterech faz. Po zlikwidowaniu dzienników korespondencyjnych w kance-

---

⁵⁷ Stosyk w 1946 r. jako pierwszy zachęcał do wprowadzenia wzorców charakterystycznych dla systemu sugestii pracowniczych; zob.: S. Stosyk, *Usprawniamy administrację*, „Śląsko-Dąbrowski Przegląd Administracyjny” 1946, nr 6, s. 9–10.

⁵⁸ Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 2 grudnia 1950 r. o komisjach usprawnienia administracji publicznej, Mon. Pol. 1950, nr 130, poz. 1625.

⁵⁹ R. Degen, *Sposoby usprawniania pracy biurowej w polskich urządach w latach 1945–1950*, [w:] *Dzieje biurokracji na ziemiach polskich*, t. I, red. A. Górak, I. Łuć, D. Magier, s. 540.

⁶⁰ Tamże, s. 538.

⁶¹ Najprawdopodobniej na zlecenie Biura Organizacji i Spraw Osobowych przy Prezydium Rady Ministrów.

lariach głównych (przy jednoczesnym pozostawieniu ich w poszczególnych komórkach organizacyjnych) miało nastąpić opracowanie rzeczowych wykazów akt na podstawie szczegółowych podziałów czynności. Trzeci etap miało stanowić zniesienie prowadzenia dzienników w komórkach organizacyjnych oraz wprowadzenie w ich miejsce rejestracji spraw w spisach w zgodzie z zasadą jak najszerszej decentralizacji tej czynności. Faza końcowa miała polegać na akcji szkoleniowej pracowników kancelaryjnych oraz przeprowadzeniu czynności kontrolnych⁶².

Propozycje Stosyka zawarte w *Projekcie uporządkowania systemu pracy kancelaryjnej w administracji* zostały przyjęte przychylnie w Biurze Organizacji i Spraw Osobowych. Świadczą o tym kolejne wydarzenia, które istotnie wpływają na narrację o procesie racjonalizacji polskiej kancelarii powojennej. Wkrótce po przedłożeniu projektu Stosyka zdecydowano o konieczności opracowania nowej instrukcji kancelaryjnej dla ministerstw. Zadanie to powierzono specjalnie powołanej komisji.

Genezy gremium, którego nazwy nie można dziś jasno sprecyzować – o ile taka istniała, należy szukać w połowie 1947 r., kiedy Prezydium Rady Ministrów zorganizowało specjalny kurs dla pracowników niemal wszystkich ministerstw⁶³. Jego głównym celem było przygotowanie urzędników do powojennego zreformowania systemu pracy kancelaryjnej na szczeblu centralnym. Uczestników kursu nazwano doraźnie „resortowymi instruktorami techniki kancelaryjnej”, co miało częściowo oddawać ich zadania w instytucjach macierzystych⁶⁴.

Kurs rozpoczął cykl czterech wykładów inauguracyjnych (16–20 czerwca 1947 r.). Drugi etap szkolenia obejmował sporządzenie szczegółowych sprawozdań o stanie kwestii kancelaryjnych w instytucjach macierzystych uczestników.

---

⁶² W. Klonowska, *Próby usprawnienia kancelarii (biurowości) urzędów administracji centralnej w latach 1945–1952*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Historia” 1973, t. 8, s. 195–196.

⁶³ Swoich delegatów nie wysłały jedynie resorty: Apropozycji i Bezpieczeństwa Publicznego; S. Stosyk, *Reorganizacja pracy kancelaryjnej w ministerstwach*, „Gazeta Administracji” 1948, nr 4–5, s. 252.

⁶⁴ Taka nomenklatura, choć tymczasowa i obrona (jak się zdaje) wyłącznie na potrzeby reformy z 1947 r., przewidziana dla szczególnie zaangażowanego w racjonalizację biurowości pracownika, koresponduje w pewnym stopniu z równoczesnymi propozycjami Jana Kościołka. W swoich pracach opowiadał się za ustanawianiem w każdej instytucji stanowiska specjalisty-organizatora, do którego zadań należałyby analizy czynności biurowych, poszukiwania przyczyn nieefektywności, projektowanie i wdrażanie zmian; Zob. M. Smoczyński, *Współczesny zarządca dokumentacji a zarządzający aktami specjalista-organizator według koncepcji Jana Kościołka*, „Archiwa – Kancelarie – Zbiory” 2017, nr 8 (10) s. 111–118.

Na podstawie specjalnie przygotowanej ankiety powstały 23 raporty o biurowości niemal wszystkich ministerstw i niektórych urzędów centralnych. Prace te prowadzono w okresie od 23 czerwca do 15 lipca, na ten czas przypadły także trzy zebrania informacyjne dla wszystkich słuchaczy kursu. Szkolenie weszło w zasadniczą fazę 17 września, kiedy rozpoczął się cykl 12 spotkań, na których kursanci dyskutowali nad przygotowanymi przez siebie referatami. Do 24 października uczestnicy omówili łącznie 36 wystąpień, każdy przedstawił dodatkowo koreferat⁶⁵. Dzięki zachowanemu maszynopisowi (który jest zbiorem materiałów opracowanych przy okazji kursu) pt. *Technika kancelaryjna*, znamy ich zakres tematyczny⁶⁶.

Oficjalne zakończenie kursu nastąpiło 24 października 1947 r. Jednocześnie wybrano spośród jego uczestników jedenastoosobowy skład zespołu redakcyjnego, któremu poruczono stworzenie projektu jednolitej, szczegółowej instrukcji kancelaryjnej dla ministerstw i urzędów centralnych. I w tym zadaniu Stosyk odegrał kluczową rolę, kierował bowiem pracami grupy redakcyjnej i osobiście zajął się wypracowaniem ostatecznej formy projektu⁶⁷. Zaproponowanie w 1947 r. instrukcji szczegółowej dla całego szczebla centralnego zupełnie zaprzeczyłoby międzywojennej (i jakże chwalonej przez samego Stosyka) idei publikowania ramowych przepisów kancelaryjnych⁶⁸. Zachowano jednak ograniczoną możliwość dostosowania przepisów do indywidualnych, samodzielnie formułowanych wymogów danej jednostki organizacyjnej. Wyraźnie zaznaczono przy tym, że zmiany nie mogły dotyczyć żadnego z zasadniczych założeń przepisów ramowych z 1931 r.⁶⁹.

⁶⁵ S. Stosyk, *Reorganizacja pracy kancelaryjnej w ministerstwach*, „Gazeta Administracji” 1948, nr 4–5, s. 252–253.

⁶⁶ Był stosunkowo szeroki i obejmował różne kwestie (zarówno ogólne, jak i szczegółowe) związane z funkcjonowaniem kancelarii, m.in. warunki pracy w urzędach, wyposażenie techniczne, możliwości mechanizacji pracy, rejestrację spraw, oszczędności w pracy biurowej itd.; AAN, URM, sygn. 16/138, „Technika kancelaryjna”.

⁶⁷ Wykaz czynności niektórych członków kolegium redakcyjnego pozwala dokładnie określić zakres prac Stosyka. Oprócz bieżącego kierowania pracami brał czynny udział w projektowaniu poszczególnych fragmentów instrukcji, odbywał dyskusje ze wszystkimi członkami gremium, opracował pełny projekt wraz z osiemnastoma załącznikami (w dwóch redakcjach i po uwagach specjalnie powołanego rzeczoznawcy) oraz przedyskutował projekt na szeregu spotkań komisji; AAN, URM, sygn. 16/136, s. 66–67.

⁶⁸ Szerzej o poglądach Stosyka w zakresie opracowywania i publikowania ramowych przepisów kancelaryjnych, zob.: R. Degen, *Ramowe przepisy kancelaryjne. Co jest ich istotą i czy współcześnie warto z nich korzystać w administracji?*, [w:] *Współczesna dokumentacja – współczesne archiwa*, red. I. Mamczak-Gadkowska, K. Strykowski, Poznań 2018, s. 69–76.

⁶⁹ AAN, URM, sygn. 16/136, „Okólnik nr 4”, s. 1.

Opracowana w końcu 1947 r. instrukcja kancelaryjna ostatecznie weszła w życie na podstawie okólnika nr 4 Prezesa Rady Ministrów z dnia 5 lutego 1948 r. i była w całości oparta na rozwiązaniach wypracowanych w 1931 r. Stosyk zaangażował się nie tylko w stworzenie projektu instrukcji, ale także w jego późniejsze wdrożenie – zaopiniował omawiany okólnik oraz zredagował pismo premiera do ministrów towarzyszące normatywowi wprowadzającemu zmiany⁷⁰.

Głównym założeniem nowej instrukcji kancelaryjnej było wdrożenie w administracji szczebla centralnego jednolitego systemu bezdziennikowego. Podstawą miał być wykaz akt (po raz kolejny) powiązany z podziałem czynności danego urzędu. *Novum* w stosunku do międzywojennej instrukcji ramowej stanowiła propozycja opracowywania wykazów akt w systemie dziesiętnym⁷¹. Instrukcja ograniczała rejestrację do potrzeb koniecznych, wymieniała także szereg spraw, które były z tej czynności kancelaryjnej wyłączone. Instrukcja wprowadzała także zasadnicze zmiany w funkcjonowaniu kancelarii ogólnej, ograniczając jej czynności do przyjmowania korespondencji, przekazywania jej do komórek i ekspedycji. Założono decentralizację kancelarii: rejestracja, łączenie spraw, nadawanie układu, przygotowanie pism do wysyłki, to czynności, które należały do poszczególnych komórek organizacyjnych⁷².

Podsumowując, po II wojnie światowej podejmowano próby zmierzające ku powrotowi do rozwiązań wypracowanych w 1931 r., a Stosyk odegrał w tym procesie kluczową rolę. Kierował pracami komisji powołanej do opracowania szczegółowych przepisów kancelaryjnych z 1947 r. (ostatecznie zatwierdzonych i skierowanych do wdrożenia na początku 1948 r.), przygotował ostateczną wersję projektu, zredagował pismo towarzyszące okólnikowi wprowadzającemu nową instrukcję kancelaryjną oraz ten okólnik zaopiniował. Aktywne zaangażowanie Stosyka w przybliżone powyżej prace pozwala wskazać go jako głównego autora reformy kancelarii szczebla centralnego z 1948 r. Faktyczne wdrożenie opracowanych przy udziale Stosyka przepisów kancelaryjnych stanowi już odrębne i godne naukowego opracowania zagadnienie.

---

⁷⁰ AAN, URM, sygn. 16/136, s. 66–67.

⁷¹ Dziesiętny system oznaczania haseł klasyfikacyjnych w wykazie akt był znany i dyskutowany już w okresie międzywojennym w KUAP. Członkowie sekcji ds. systemu pracy zastanawiali się 11 kwietnia 1929 r. nad możliwościami zastosowania tego systemu w polskich warunkach; *Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej*, GAiPP 1929, nr 13, s. 15.

⁷² Instrukcja kancelaryjna stanowiła załącznik do Okólnika nr 4 z 5 lutego 1948, zob. AAN, URM, sygn. 16/136, s. 3–21; Omówienie instrukcji z 1947 r. za: W. Klonowska, dz. cyt., s. 197–198.

Działalność edukacyjna

Zarówno w okresie międzywojennym, jak i po wojnie polski aparat administracyjny borykał się z istotnym problemem niedoboru dostatecznie wykształconej kadry urzędniczej. Zagadnienie dostrzeżono m.in. w Komisji dla Reorganizacji Biurowości oraz w KUAP⁷³. W drugiej powołano specjalną sekcję ds. urzędniczych. Przed kolegium postawiono zadanie zgromadzenia i przanalizowania materiału ilustrującego różnorakie problemy personalne w administracji ze szczególnym uwzględnieniem teoretycznego i praktycznego przygotowania urzędników oraz dokształcania aktywnej już zawodowo kadry⁷⁴. Sekcja rozpoczęła swe prace od zebrania danych od niektórych ministerstw, zwróciła się także do środowiska akademickiego, 15 marca 1929 r. przesyłając *Ankieta w sprawie programu nauczania w wyższych uczelniach z punktu widzenia przygotowania w nich przyszłych urzędników administracji publicznej*⁷⁵. Zadano w niej pytania nawiązujące do kształcenia urzędników na uczelniach wyższych. W odpowiedzi zebrano bardzo obszerny materiał badawczy, który mógł posłużyć do dalszych rozważań⁷⁶. Dyskusja nad ankietą KUAP miała realny wpływ na późniejsze regulacje prawne, realizację niektórych postulatów można znaleźć w okólnikach i pismach Ministra Spraw Wewnętrznych z 1930 r.⁷⁷. Podnoszoną przez

---

⁷³ Staraniem Komisji dla Reorganizacji Biurowości opracowano nawet materiał pomocniczy dla urzędników (adresowany wprost do pracowników o niższych kwalifikacjach lub krótszym doświadczeniu) objaśniający zasady wytwarzania dokumentacji i załatwiania spraw. Projekt został ukończony, ale nie doczekał się oficjalnego zatwierdzenia; AAN, PRM, sygn. rkt. 12, t. 8, „Tryb i system urzędowania władz administracyjnych”.

⁷⁴ Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej, GAIPP 1930, nr 3, s. 13.

⁷⁵ Z Komisji dla Usprawnienia administracji publicznej, GAIPP 1929, nr 12, s. 17.

⁷⁶ Materiał opublikowano w dwóch tomach: *Materiały Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej przy Prezesie Rady Ministrów*, t. 2, *Zagadnienia urzędnicze*, Warszawa 1929; L.W. Biegeleisen, *Materiały Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej przy Prezesie Rady Ministrów*, t. 3, *Zagadnienia urzędnicze: zagadnienie dokształcania urzędników państwowych i komunalnych: ze stanowiska usprawnienia administracji publicznej*, Warszawa 1929.

⁷⁷ M.in.: *Okólnik nr 30 z dnia 28 lutego 1930 r. w sprawie przyjmowania kandydatów na stanowiska I kat. oraz o przebiegu służby przygotowawczej*, „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych” 1930, nr 4, poz. 65; *Pismo nr OJ. 380/2 z dnia 7 marca 1930 r. w sprawie szkolenia praktykantów I kategorii*, „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych” 1930, nr 4, poz. 73; szerzej na temat ankiety przeprowadzonej przez sekcję ds. urzędniczych przy KUAP, zob.: J. Przygodzki, *Problem ankiety w sprawie podziału administracyjnego państwa w pracach Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej z 1928 r.*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo” 2004, z. 298, s. 275–293.

niektórych respondentów ankiety kwestię organizacji konferencji informacyjnych zawarto w dwóch rozporządzeniach⁷⁸. Wdrożenia doczekał się także postulat organizowania kursów administracyjnych. Była to forma doszkalająca dla kadr urzędniczych, centralnie prowadzona pod patronatem Prezydium Rady Ministrów. Kursy były organizowane przez liczne jednostki organizacyjne, m.in. ministerstwa, Polski Komitet Normalizacyjny, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Zrzeszenie Prawników Polskich oraz Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa⁷⁹. Stosyk jako doświadczony i już znany (ze względu na swoje zaangażowanie w tworzenie założeń reformy z 1931 r. oraz opublikowanie komentarzy do przepisów) praktyk czynnie włączył się w tę szeroką i potrzebną akcję edukacyjną jako wykładowca⁸⁰.

Po 1945 r. polska administracja stanęła po raz kolejny przed problemem niewystarczającej liczby odpowiednio przygotowanych do pracy urzędników. Zwracali na niego uwagę w swoich publikacjach m.in. M. Rubiński, J. Kościółek, T. Kosmala, T. Nawrot oraz W. Dalbor⁸¹. Już od października 1945 r. przeprowadzano wyższe kursy administracyjne dla pracowników administracji centralnej pod egidą Prezydium Rady Ministrów. Organizowano także trzymiesięczne kursy kancelaryjne podnoszące kwalifikacje uczestników w zakresie pracy biurowej i potrzebnych w kancelarii umiejętności: pisanie na maszynie, operowania urządzeniami rachunkowymi i innymi nowoczesnymi sprzętami

---

⁷⁸ Zob.: *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 30 czerwca 1930 r. w sprawie wewnętrznej organizacji starostw oraz trybu ich urzędowania*, wydane w porozumieniu z Ministrami Pracy i Opieki Społecznej, Przemysłu i Handlu, Robót Publicznych, Rolnictwa oraz Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Dz. U., 1930 r., nr 55, poz. 464; *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 sierpnia 1931 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Pracy i Opieki Społecznej, Przemysłu i Handlu, Robót Publicznych, Rolnictwa, Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie organizacji urzędów wojewódzkich oraz trybu załatwiania spraw w tych urzędach*, Dz. U., 1931, nr 76, poz. 611.

⁷⁹ Archiwum Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, sygn. 1062/3, „Wniosek o nadanie orderu – odznaczenia”.

⁸⁰ A.G. Dąbrowski, *Stosyk Stefan*, s. 229.

⁸¹ R. Hausner, dz. cyt., s. 201–203; M. Rubiński, *Szkolenie urzędników administracji publicznej*, „Gazeta Administracji” 1946, nr 4–6, s. 286–289; J. Kościółek, *Problem osobowy w administracji publicznej*, „Gazeta Administracji” 1947, nr 3–4, s. 114–119; tenże, *Kursy szkoleniowe w Prezydium Rady Ministrów*, „Gazeta Administracji” 1947, nr 10, s. 533–535; tenże, *Szkolenie pracowników*, „Gazeta Administracji” 1947, nr 11–12, s. 622–629; T. Kosmala, *Uwagi o szkoleniu pracowników biur ewidencji ludności*, „Gazeta Administracji” 1948, nr 8, s. 426; T. Nawrot, *O metodach usprawnienia pracy biurowej*, „Rada Narodowa” 1945, nr 15, s. 13–14; W. Dalbor, *Zagadnienie administracji publicznej*, „Rada Narodowa” 1946, nr 1, s. 2–5.

biurowymi⁸². Stosyk zaangażował się w prowadzoną centralnie akcję szkolenia urzędników. Wygłaszał rozliczne referaty o korzyściach płynących ze stosowania kancelarii bezdziennikowej (należało bowiem powtórnie przekonywać urzędników do rezygnacji z dzienników podawczych) oraz prowadził szkolenia dla pracowników kancelaryjnych w poszczególnych resortach⁸³.

Na podstawie zebranych informacji niemożliwe jest dokładne przybliżenie udziału Stosyka w przeprowadzaniu poszczególnych kursów dla pracowników administracji, choć można stwierdzić, że jako doświadczony urzędnik z pewnością podnosił poziom merytoryczny szkoleń. Był aktywnie zaangażowany w proces szkolenia i doszkalania urzędników zarówno w okresie międzywojennym, jak i po II wojnie światowej. Istotny problem braku dobrze przygotowanych do pracy urzędników diagnozowany w obu okresach był, choć częściowo, niwelowany przy udziale Stosyka.

Działalność publikacyjna

By ilustracją wkładu Stefana Stosyka w proces usprawniania administracji była kompletna, należy zwrócić uwagę także na jego dorobek publikacyjny. Jest autorem dwóch komentarzy do przepisów prawnych i projektu instrukcji dla referentów (o czym już była mowa) oraz kilkunastu artykułów rozpowszechnionych drukiem na łamach „Gazety Administracji i Policji Państwowej”, „Gazety Administracji” (był jednym z członków ścisłego komitetu redakcyjnego tego dwutygodnika) oraz „Śląsko-Dąbrowskiego Przeglądu Administracyjnego”.

Dla dorobku międzywojennego wyraźnie wydzielają się dwie grupy tematyczne: pierwsza – związana z obowiązkami służbowymi inspektora w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych oraz druga – artykuły powstałe w związku z toczącą się akcją usprawnieniową, wprowadzaniem reformy oraz ponowną dyskusją na ten temat u schyłku lat trzydziestych. Do pierwszej grupy zaliczymy artykuły: *Działalność inspekcji wojewódzkiej w świetle cyfr*, *Rozwój organizacji inspekcji ministerialnej w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych*, *Ruch inspekcji wojewódzkiej w ostatnim pięcioleciu*, *Inspekcja wojewódzka w roku 1934/1935*, *Nowy okres rozwojowy w organizacji inspekcji ministerialnej w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych*, *Wnioski z dyskusji w „Gazecie” na temat wojewódzkiej*

⁸² R. Degen, *Sposoby usprawniania pracy biurowej w polskich urzędach*, s. 542.

⁸³ A.G. Dąbrowski, *Stosyk Stefan*, s. 229.

inspekcji starostw oraz *Działalność inspekcji wojewódzkiej w latach 1935/36 i 1936/37*⁸⁴. Toczącej się reformie biurowości towarzyszyły następujące artykuły Stosyka: *Od autora. Przepisy biurowe dla urzędów administracji publicznej*, cykl *Racjonalna organizacja biurowości* oraz *Stosunek urzędów do interesantów i Wzorowe starostwo*⁸⁵. O zaangażowaniu Stosyka w rozmaite problemy kancelarii świadczy artykuł *Obowiązek tajemnicy służbowej w świetle przepisów*⁸⁶. Pod koniec lat trzydziestych powrócono do dyskusji nad organizacją biurowości w Polsce. Jej pokłosiem był artykuł *Zarys wniosków usprawnieniowych do nowelizacji rozporządzeń o organizacji i trybie urzędowania urzędów wojewódzkich i starostw*, w którym autor zaproponował szereg zmian do normatywów kancelaryjnych dla urzędów I oraz II instancji⁸⁷. Stosyk zapoznawał się z literaturą zagraniczną i udostępniał ją polskiemu czytelnikowi. Przełożył z niemieckiego pracę E. Schultze pt. *Zur Psychologie des Organisators* (tłum. *O psychologii organizatora*)⁸⁸.

Publikacje z okresu po 1945 r. dotyczą głównie racjonalizacji pracy kancelarii: przedstawiają stan faktyczny (nierzadko w formie krytycznego, choć konstruktywnego komentarza), promują ogólnopolski konkurs sugestii pracowniczych oraz przybliżają czytelnikom wprowadzone już reorganizacje. W związku z ruchem na rzecz usprawniania administracji, Stosyk opublikował następujące artykuły: *Usprawniamy administrację*, *Reorganizacja pracy kancelaryjnej w ministerstwach*, *Uwagi o współzawodnictwie pracy w administracji publicznej* oraz

⁸⁴ S. Stosyk, *Działalność inspekcji wojewódzkiej w świetle cyfr*, GAIPP 1933, nr 12, s. 11–22; tenże, *Rozwój organizacji inspekcji ministerialnej w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych*, GAIPP 1933, nr 21, s. 1–4; nr 22, s. 1–13; tenże, *Ruch inspekcji wojewódzkiej w ostatnim pięcioleciu*, GAIPP 1934, nr 15, s. 1–8; tenże, *Inspekcja wojewódzka w roku 1934/1935*, GAIPP 1935 nr 23, s. 5–11; tenże, *Nowy okres rozwojowy w organizacji inspekcji ministerialnej w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych*, GAIPP nr 14, s. 1–6; tenże, *Wnioski z dyskusji w „Gazecie” na temat wojewódzkiej inspekcji starostw*, GAIPP 1935, nr 1, s. 1–12; tenże, *Działalność inspekcji wojewódzkiej w latach 1935/36 i 1936/37*, „Gazeta Administracji” 1937, nr 24, s. 1411–1422.

⁸⁵ Tenże, *Od autora. Przepisy biurowe dla urzędów administracji publicznej*, GAIPP 1930, nr 13, s. 20–26; tenże, *Racjonalna organizacja biurowości*, GAIPP 1930, nr 6, s. 8–12; nr 7, s. 5–11; nr 8, s. 7–11; tenże, *Stosunek urzędów do interesantów*, GAIPP 1931, nr 15, s. 1–6; tenże, *Wzorowe starostwo*, GAIPP 1934, nr 23, s. 1–8.

⁸⁶ Tenże, *Obowiązek tajemnicy służbowej w świetle przepisów*, GAIPP 1934, nr 9, s. 1–11.

⁸⁷ Tenże, *Zarys wniosków usprawnieniowych do nowelizacji rozporządzeń o organizacji i trybie urzędowania urzędów wojewódzkich i starostw*, „Gazeta Administracji” 1938, nr 1, s. 2–10; nr 2, s. 84–94.

⁸⁸ E. Schultze, *O psychologii organizatora*, Warszawa 1935.

*Niektóre aspekty zagadnienia oszczędnościowego w administracji publicznej*⁸⁹. Warto wspomnieć także o jego tekstach niepublikowanych. Jako uczestnik omówionego powyżej kursu z 1947 r. opracował referaty pt. *Rola i zadania resortowego instruktora kancelaryjnego* oraz *Zasady postępowania z aktami zakończonymi*. Ich forma pisemna znalazła się w maszynopisie zatytułowanym *Technika Kancelaryjna*⁹⁰. Stosyka można nazwać redaktorem całego zbioru materiałów powstałych przy okazji kursu, przygotował bowiem wstęp oraz przeprowadził korektę wszystkich zebranych tekstów⁹¹.

Problemom odradzającej się po II wojnie światowej administracji autor poświęcił dwa artykuły: *Najczęstsze przyczyny publicznej krytyki organów administracyjnych* oraz *Typowe niedomagania w administracji publicznej*⁹². W związku ze stanowiskiem służbowym zajmowanym w Ministerstwie Administracji Publicznej powstał tekst pt. *Reorganizacja inspekcji ministerialnej w Ministerstwie Administracji Publicznej*⁹³. Zagadnienie organizacji pracy w kancelarii pozostało po wojnie w orbicie jego zainteresowań, czego dowodzą dwa artykuły pod tym samym tytułem: *Garść uwag o organizacji pracy w administracji publicznej*⁹⁴.

Ten liczny i ważny dla historii polskiego zarządzania dokumentacją dorobek stawia Stosyka wśród czołowych polskich autorów, którzy podejmowali w swoich publikacjach zagadnienia związane z funkcjonowaniem kancelarii w okresie międzywojennym i w pierwszych latach po II wojnie światowej. Na podkreślenie zasługuje także walor praktyczny części z nich – szczególnie komentarzy do przepisów prawnych, które stanowiły realną pomoc w codziennym stosowaniu przepisów kancelaryjnych oraz o przechowywaniu akt. Bez żadnych

---

⁸⁹ S. Stosyk, *Usprawniamy administrację*, „Śląsko-Dąbrowski Przegląd Administracyjny” 1946, nr 6, s. 9–10; tenże, *Reorganizacja pracy kancelaryjnej w ministerstwach*, „Gazeta Administracji” 1948, nr 4–5, s. 250–255; tenże, *Uwagi o współzawodnictwie pracy w administracji publicznej*, „Gazeta Administracji” 1949, nr 1–3, s. 22–31; tenże, *Niektóre aspekty zagadnienia oszczędnościowego w administracji publicznej*, „Gazeta Administracji” 1949, nr 6, s. 208–219.

⁹⁰ AAN, URM, sygn. 16/138, „Technika Kancelaryjna”.

⁹¹ AAN, URM, sygn. 16/136, s. 66–67.

⁹² S. Stosyk, *Najczęstsze przyczyny publicznej krytyki organów administracyjnych*, „Gazeta Administracji” 1950, nr 1–2, s. 39–46; tenże, *Typowe niedomagania w administracji publicznej*, „Gazeta Administracji” 1947, nr 1–2, s. 29–35.

⁹³ Tenże, *Reorganizacja inspekcji ministerialnej w Ministerstwie Administracji Publicznej*, „Gazeta Administracji” 1947, nr 3–4, s. 129–134.

⁹⁴ Tenże, *Garść uwag o organizacji pracy w administracji publicznej*, „Śląsko-Dąbrowski Przegląd Administracyjny” 1946, nr 7–8, s. 17–21; tenże, *Garść uwag o organizacji pracy w administracji publicznej*, „Przegląd Organizacji” 1947, nr 1, s. 24–28.

wątpliwości można stwierdzić, że prace te pozytywnie wpływały na wydajność pracy w urzędach.

Stefan Stosyk wywarł istotny wpływ na polską kancelarię międzywojenną oraz powojenną, był współautorem reformy biurowości z lat trzydziestych XX w. oraz przepisów o przechowywaniu akt w urzędach administracji państwowej z 1931 r. Bez cienia zawahania można stwierdzić, że był jednym z najaktywniejszych członków podsekcji do opracowania ramowych przepisów kancelaryjnych przy KUAP. Jako jeden z głównych architektów przepisów kancelaryjnych dla ministerstw i urzędów centralnych z 1947 r. znacząco przyczynił się do powojennej reorganizacji biurowości i powrotu do rozwiązań wypracowanych w okresie międzywojennym. Stosyk był również edukatorem aktywnie zaangażowanym w akcję doszkalania urzędników oraz autorem licznych i przydatnych dla współczesnych mu urzędników artykułów. Jego dorobek publikacyjny narastał także w ścisłym związku z zaangażowaniem w działalność komisji dla usprawnienia administracji. Ten istotny i bardzo ważny wkład w proces racjonalizacji biurowości sprawił, że Stefan Stosyk do dziś pozostaje jedną z najważniejszych postaci w historii polskiego zarządzania dokumentacją.

■ Bibliografia

- Arct, Karol. „Badania racjonalnej organizacji pracy w urzędach.” *Przegląd Organizacji* 3, nr 1 (1928): 17–20.
- Biegeleisen, Leon W. *Zagadnienia urzędnicze: zagadnienie doksztalcenia urzędników państwowych i komunalnych: ze stanowiska usprawnienia administracji publicznej*. Materiały Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej przy Prezesie Rady Ministrów 3. Warszawa: Drukarnia Państwowa, 1929.
- Brzozowski, Jerzy. „Sprawozdanie z działalności Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 9, nr 7 (1929): 2–3.
- Chorol, Henryk. „O nowoczesnej organizacji pracy biurowej.” *Przegląd Organizacji* 4, nr 6 (1929): 211–215.
- Dalbor, Władysław. „Zagadnienie administracji publicznej.” *Rada Narodowa* 3, nr 1 (1946): 2–5.
- Dąbrowski, Adam G. „Projekt ramowej instrukcji o pracy biurowej dla referentów merytorycznych urzędów administracji rządowej autorstwa Stefana Stosyka ze stycznia 1932 r.” *Teki Archiwalne. Seria nowa* 12 (2017): 5–22.
- Dąbrowski, Adam G. „Stosyk Stefan.” W *Słownik biograficzny archiwistów polskich*, zredagowała Ewa Rosowska, 3: 229–231. Warszawa: Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, 2017.

- Degen, Robert. „Ramowe przepisy kancelaryjne: co jest ich istotą i czy współcześnie warto z nich korzystać w administracji?.” W *Współczesna dokumentacja – współczesne archiwa*, zredagowali Irena Mamczak-Gadkowska i Krzysztof Strykowski, 69–76. Publikacje Instytutu Historii UAM. Poznań: Instytut Historii UAM, 2018.
- Degen, Robert. „Sposoby usprawniania pracy biurowej w polskich urzędach w latach 1945–1950”. W *Dzieje biurokracji na ziemiach polskich*, zredagowali Artur Górak, Ireneusz Łuć, i Dariusz Magier, 1: 537–551. Radzyń Podlaski: Radzyńskie Stowarzyszenie Inicjatyw Lokalnych : Radzyńskie Towarzystwo Naukowe (Libra), 2008.
- Hausner, Roman. *Poczytania organizacyjno-oszczędnościowe w Polsce w latach 1918–1934*. Warszawa: Drukarnia Gazety Administracji i Policji Państwowej, 1935.
- Hausmann, Hermann. *Reforma biurowości jako część reformy administracji*. Przetłumaczyli M. Łach i Stanisław Twardo. Warszawa: Stowarzyszenie Urzędników Państwowych: Polski Instytut Administracyjny, 1926.
- Jaroszyński, Maurycy. „Czynnik obywatelski w organizacji administracji ogólnej.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 9, nr 14 (1929): 1–8.
- Jaroszyński, Maurycy. „Problemy personalne w reformie administracji.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 9, nr 11 (1929): 1–6.
- Kancelaria Rady Państwa [1947] 1952–1989. Archiwum Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa.
- Klonowska, Weronika. „Próby usprawnienia kancelarii (biurowości) urzędów administracji centralnej w latach 1945–1952.” *Acta Universitatis Nicolai Copernici: Nauki Humanistyczno-Społeczne: Historia* 8 (1973): 189–203.
- Komisja Usprawnienia Administracji Publicznej. *Zagadnienia urzędnicze: opinie w sprawie studium naukowego dla kandydatów do wyższej służby administracyjnej*. Materiały Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej przy Prezesie Rady Ministrów 2. Warszawa: Salezjańska Szkoła Graficzna, 1929.
- Kosmala, Tadeusz. „Uwagi o szkoleniu pracowników biur ewidencji ludności.” *Gazeta Administracji* 25, nr 8 (1948): 426.
- Kościołek, Jan. „Kursy szkoleniowe w Prezydium Rady Ministrów.” *Gazeta Administracji* 24, nr 10 (1947): 533–535.
- Kościołek, Jan. „Problem osobowy w administracji publicznej.” *Gazeta Administracji* 24, nr 3–4 (1947): 114–119.
- Kościołek, Jan. „Szkolenie pracowników.” *Gazeta Administracji* 24, nr 11–12 (1947): 622–629.
- Krzymuski, L. „Obecne poglądy na rolę i organizację biurowości w przedsiębiorstwie.” *Przegląd Organizacji* 4, nr 3 (1929): 92–102.
- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w Warszawie 1918–1939. Archiwum Akt Nowych, Warszawa.
- Nawrot, Tadeusz. „O metodach usprawnienia pracy biurowej.” *Rada Narodowa* 2, nr 15 (1945): 13–14.
- „Okólnik nr 19 Prezesa Rady Ministrów z dnia 11 sierpnia 1949 r. w sprawie komisji projektów usprawnienia administracji publicznej.” *Monitor Polski*, nr 57, poz. 755 (1949).

- „Okólnik nr 30 z dnia 28 lutego 1930 r. w sprawie przyjmowania kandydatów na stanowiska I kat. oraz o przebiegu służby przygotowawczej.” *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych*, nr 4, poz. 65 (1930).
- „Pismo nr OJ. 380/2 z dnia 7 marca 1930 r. w sprawie szkolenia praktykantów I kategorii.” *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych*, nr 4, poz. 73 (1930).
- Prezydium Rady Ministrów w Warszawie 1917–1939. Archiwum Akt Nowych, Warszawa.
- „Przepisy kancelaryjne dla administracji rządowej.” *Monitor Polski*, nr 196, poz. 213 (1931).
- „Przepisy kancelaryjne dla starostw.” *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych*, nr 21, poz. 338 (1931).
- „Przepisy kancelaryjne dla urzędów wojewódzkich.” *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych*, nr 17, poz. 289 (1931).
- Przygodzki, Jacek. *Komisje dla usprawnienia administracji publicznej w II Rzeczypospolitej: studium historycznoprawne*. Prace Naukowe Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego / E-Monografie 128. Wrocław: E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, 2019
- Przygodzki, Jacek. „Problem ankiety w sprawie podziału administracyjnego państwa w pracach Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej z 1928 r.” *Acta Universitatis Wratislaviensis: Prawo* 298 (2004): 275–293.
- Robótka, Halina. *Kancelaria urzędów administracji państwowej II Rzeczypospolitej: procesy aktotwórcze*. Toruń: Wydawnictwo UMK, 1993.
- „Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 sierpnia 1931 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Pracy i Opieki Społecznej, Przemysłu i Handlu, Robót Publicznych, Rolnictwa, Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie organizacji urzędów wojewódzkich oraz trybu załatwiania spraw w tych urzędach.” *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, nr 76, poz. 611 (1931).
- „Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 30 czerwca 1930 r. w sprawie wewnętrznej organizacji starostw oraz trybu ich urzędowania, wydane w porozumieniu z Ministrami Pracy i Opieki Społecznej, Przemysłu i Handlu, Robót Publicznych, Rolnictwa oraz Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.” *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, nr 55, poz. 464 (1930).
- „Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 października 1920 r. w sprawie biurowości Ministerstw.” *Monitor Polski*, nr 251 (1920).
- Rubiński, Marian. „Szkolenie urzędników administracji publicznej.” *Gazeta Administracji* 23, nr 4–6 (1946): 286–289.
- Schultze, Ernst. *O psychologii organizatora*. Przetłumaczył Stefan Stosyk. Warszawa: sn, 1935.
- Smoczyński, Marcin. „Współczesny zarządca dokumentacji a zarządzający aktami specjalista-organizator wg koncepcji Jana Kościołka”. *Archiwa – Kancelarie – Zbiory* 8(10) (2017): 111–118. <https://doi.org/10.12775/AKZ.2017.004>.
- Stosyk, Stefan. „Działalność inspekcji wojewódzkiej w latach 1935/36 i 1936/37.” *Gazeta Administracji* 19, nr 24 (1937): 1411–1422.

- Stosyk, Stefan. „Działalność inspekcji wojewódzkiej w świetle cyfr.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 15, nr 12 (1933): 11–22.
- Stosyk, Stefan. „Garść uwag o organizacji pracy w administracji publicznej.” *Śląsko-Dąbrowski Przegląd Administracyjny* 1, nr 7–8 (1946): 17–21.
- Stosyk, Stefan. „Garść uwag o organizacji pracy w administracji publicznej.” *Przegląd Organizacji* 17, nr 1 (1947): 24–28.
- Stosyk, Stefan. „Inspekcja wojewódzka w roku 1934/1935.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 17, nr 23 (1935): 5–11.
- Stosyk, Stefan. „Najczęstsze przyczyny publicznej krytyki organów administracyjnych.” *Gazeta Administracji* 27, nr 1–2 (1950): 39–46.
- Stosyk, Stefan. „Niektóre aspekty zagadnienia oszczędnościowego w administracji publicznej.” *Gazeta Administracji* 26, nr 6 (1949): 208–219.
- Stosyk, Stefan. „Nowy okres rozwojowy w organizacji inspekcji ministerialnej w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 17, nr 14 (1935): 1–6.
- Stosyk, Stefan. „Obowiązek tajemnicy służbowej w świetle przepisów.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 16, nr 9 (1934): 1–11.
- Stosyk, Stefan. „Od autora: Przepisy biurowe dla urzędów administracji publicznej.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 12, nr 13 (1930): 20–26.
- Stosyk, Stefan, red. *Organizacja pracy referentów (instrukcja ramowa)*. Warszawa: Wspólna Sprawa, 1960.
- Stosyk, Stefan. *Przepisy kancelaryjne dla urzędów administracji publicznej w teorii i praktyce*. Wydawnictwa Kursów Archiwalnych 2. Warszawa: Sekcja Archiwalna Towarzystwa Miłośników Historji, 1934.
- Stosyk, Stefan. *Przepisy o przechowywaniu akt w urzędach administracji publicznej: (komentarz)*. Wydawnictwa Kursów Archiwalnych 7. Warszawa: Drukarnia Braci Albertynów, 1936.
- Stosyk, Stefan. „Przepisy o systemie pracy biurowej w urzędach administracji rządowej: (projekt przedstawiony Komisji dla usprawnienia administracji publicznej).” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 14, nr 8 (1932): 1–15.
- Stosyk, Stefan. „Racjonalna organizacja biurowości.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 12, nr 6 (1930): 8–12.
- Stosyk, Stefan. „Racjonalna organizacja biurowości.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 12, nr 7 (1930): 5–11.
- Stosyk, Stefan. „Racjonalna organizacja biurowości.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 12, nr 8 (1930): 7–11.
- Stosyk, Stefan. „Reorganizacja inspekcji ministerialnej w Ministerstwie Administracji Publicznej.” *Gazeta Administracji* 24, nr 3–4 (1947): 129–134.
- Stosyk, Stefan. „Reorganizacja pracy kancelaryjnej w ministerstwach.” *Gazeta Administracji* 25, nr 4–5 (1948): 250–255.
- Stosyk, Stefan. „Rozwój organizacji inspekcji ministerialnej w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 15, nr 21 (1933): 1–4.

- Stosyk, Stefan. „Rozwój organizacji inspekcji ministerialnej w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 15, nr 22 (1933): 1–13.
- Stosyk, Stefan. „Ruch inspekcji wojewódzkiej w ostatniem pięcioleciu.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 16, nr 15 (1934): 1–8.
- Stosyk, Stefan. „Stosunek urzędów do interesantów.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 13, nr 15 (1931): 1–6.
- Stosyk, Stefan. „Typowe niedomagania w administracji publicznej.” *Gazeta Administracji* 24, nr 1–2 (1947): 29–35.
- Stosyk, Stefan. „Usprawniajmy administrację.” *Śląsko-Dąbrowski Przegląd Administracyjny* 1, nr 6 (1946): 9–10.
- Stosyk, Stefan. „Uwagi o współzawodnictwie pracy w administracji publicznej.” *Gazeta Administracji* 26, nr 1–3 (1949): 22–31.
- Stosyk, Stefan. „Wnioski z dyskusji w „Gazecie” na temat wojewódzkiej inspekcji starostw.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 17, nr 1 (1935): 1–12.
- Stosyk, Stefan. „Współczesny system biurowy w niemieckiej administracji publicznej.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 11, nr 12 (1929): 1–3.
- Stosyk, Stefan. „Wzorowe starostwo.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 16, nr 23 (1934): 1–8.
- Stosyk, Stefan. „Zarys wniosków usprawnieniowych do nowelizacji rozporządzeń o organizacji i trybie urzędowania urzędów wojewódzkich i starostw.” *Gazeta Administracji* 20, nr 1 (1938): 2–10.
- Stosyk, Stefan. „Zarys wniosków usprawnieniowych do nowelizacji rozporządzeń o organizacji i trybie urzędowania urzędów wojewódzkich i starostw.” *Gazeta Administracji* 20, nr 2 (1938): 84–94.
- Szymkiewicz, Gustaw. „Luźne uwagi w sprawie projektu przepisów o systemie pracy biurowej w urzędach administracji rządowej.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 14, nr 12 (1932): 8–14.
- Tomaszewicz, Stanisław. „Biurowość w administracji na tle naukowej organizacji pracy.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 10, nr 11 (1928): 33–35.
- „Uchwała Rady Ministrów z dnia 29 września 1948 r. w sprawie powołania Komisji Organizacji Administracji Publicznej przy Prezesie Rady Ministrów.” *Monitor Polski*, nr A–73, poz. 634 (1948).
- Urząd Rady Ministrów w Warszawie [1944–1952] 1953–1998. Archiwum Akt Nowych, Warszawa.
- „Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 11, nr 12 (1929): 17–19.
- „Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 11, nr 13 (1929): 15–17.
- „Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 11, nr 15 (1929): 15.
- „Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 12, nr 3 (1930): 13–18.

- „Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 12, nr 13 (1930): 20–26.
- „Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 12, nr 16 (1930): 14–15.
- „Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 12, nr 21 (1930): 16–17.
- „Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 13, nr 1 (1931): 17–19.
- „Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 13, nr 2 (1931): 24.
- „Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 13, nr 3 (1931): 15–16.
- „Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 13, nr 6 (1931): 17.
- „Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 13, nr 9 (1931): 18–20.
- „Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 13, nr 12 (1931): 19–20.
- „Z Komisji dla Usprawnienia Administracji Publicznej.” *Gazeta Administracji i Policji Państwowej* 14, nr 21 (1932): 20.
- „Z Prezydjum Rady Ministrów.” *Monitor Polski*, nr 224 (1928).
- „Z Prezydjum Rady Ministrów.” *Monitor Polski*, nr 64 (1929).
- „Zarządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 2 grudnia 1950 r. o komisjach usprawnienia administracji publicznej.” *Monitor Polski*, nr 130, poz. 1625 (1950).

